

La festa de Sant Ponç

IX. Gatzara

De cap a cap de la sala s'hi havien estes dues llargues taules –arrendades, amb estovalles i emés parament, a un hostel de Murons i muntades sobre cavallets-; en la cambra del canterano hi havia dues taules mes, estretes i malsegures, una de rodona en la cambra del campanar i una altra encara en el paati, enginyada sobre el brocal e la cisterna; això sense comptar la de la cuina, que el personal de la casa i els arrimats d'aquell dia –l'Ànima, les cuineres i les ajudantes- s'havien volgut reservar per a ells, sense que els hi reexís l'intent.

A quarts d'una, totes aquelles taules –fora la rodona, destinada als capellans- estaven enrondades de gent afamada i esvoltaire que movia gran rebombori.

Així que s'havien acabat les cantúries en la capella, tots aquells que no duien fato havien assaltat la casa desballestadament, a tall d'exèrcit conqueridor, i regolfaven amunt i avall, ficant-see oer titm ticant-ho tot, ensumant-ho tot, demanant-ho tot i cridant-ho tot i a tothom. Bagolaven en el pati, entraven per tandes en la cuina, destorbant a les pobres dones atrafegades, anaven a corrues a fer ses feines al corral, forcejaven la cleda, bastonejaven els xiprers, invadien el terrat i trencaven les flors a grapades matusseres escopien en les basses de fora, s'enfilaven als ametllers per a fer caure el fruit, tiraven pedres als anyells encantats que arrimaven el morricó a la porta enllatada de l'aixart, i en fi, com altres tants caps de núvol, no deixaven cosa sencera arreu.

Mes, a mida que els anava fiblant la gana o que es cansaven de furar, passejar o fer mal, es concentraven cap als alts i s'ensitjaven en els refetors improvisats. I allà creixia el xivarri.

Un arrossegaven cadires, disputant-se-les; altres, trobant la taula esguerxada, l'adreçaven barroerament, arrugant les estovalles i fent trontollar la vaixela; aquest, aferrant amb mà com una pinya un llapis tinyós i escuat, escrivia en la paret mots obscens amb ortografia zulú; aquells picaven de mans i cargolaven el cos, escarnint estúpidament una mena de dansa serpentina... Fent rotlle vora el balcó, una colla e capcalents es posava a cantar a mitja veu, així que veia un capellà, aixó de

*“Un fraile y una monja
dormían juntos...”*

adobant-ho amb guinyades i cops de colze que feien posar cara de pomes agres a dues velletes devotes que s'havien esgarriat entre el jovent. Una altra colla d'hereuets vanitosos, amb corbates llampants i les gorres noves al clatell, feien bormeta, amb el cap molt alt, parlant fort i gaurant a l'entorn, com si convidessin a tothom a celebrar llurs acudits. Aquest eren els que, quan passaven i traspassaven la Mila i les ajudantes allargaven la cama per a fer-les empassegar, o arriscaven el pessic al tou de l'anca i les pessigolles sota l'aixel·la. I elles, les dones, arteres i sofocades, passaven com llampecs enmig del garbuix, portant plates d'enciam, arrenjerant setis, omplint els porrons, fent advertències que ningú oïa i apuntant renys que ningú volia escoltar. En Matías també tenia el seu quefer. D'una rodona a l'altra, ficant-se de preferència on hi havia més faldilles, anava ensenyant a tothom la capelleta de Sant Ponç, aquella capelleta folrada de paper envellutat que li havia valgut tan bella repulsa de su muller; i tot ensenyan-la i fent llargues explicacions dels llerons que la guarnien i dels miracles del sant, venia goigs impresos en paper de colors de palla, amb lletres grosses com grans de mill, estampes transparents que es cargolaven i descargolaven amb l'alè, medalletes de llautó amb el relleu els Roquissos, rosaris i escapularis beneïts... I quan no li volien comprar res, demanava, somrient, cinc centimets d'almoïna per la festa del sant, sense que el desconcertessin les suposances malignes dels que volien saber per a quin sant havien d'ésser aquells cèntims, si per un de fusta o un de carn i ossos, ni les preguntes verdes dels desllenguats que li parlaven e la guapesa de la seva dona amb termes grollerament ponderatius. Ell tot s'ho deixava dir sense enfundar-s'hi, i la Mila, llençant-li, al passar, ràpides llambregades, el veia trafiquejar, content i platxeriós, però embutxacant-se els cèntims amb un aire garneu i interessat de gitano blanc, mentre a son entorn s'agrumaven totes les criatures de la sala com un ardat de mosques, no traient-li els ulls de sobre i demanant-li, les més rebeques, la capelleta envellutada. I no podent-la haver, rabinejaven, retorcent-se en els braços de les mares, picant de peu i cridant, en revenja, que volien anar a casa, que tenien son, que tenien mal de ventre, o... totes les cançoneries imaginables juntes.

I la impaciència de tothom i el rebombori augmentaven amb la tardada del menjar, i uns amenaçaven amb anar-se'n sense tastar res i altres tocaven l'ase emmorrònits. Fins que, de sobte, aparegué en la porta de la sala, enlairada sobre uns braços colrats, la primera cassola de vianda fumejant. Un clam unànim la salutejà, i aleshores fou una arpegadissa precipitada de setials, una desfeta d'empentes i renecs, una de trepitjar-se i estirassar faldilles i d'encabir-se unes persones sobre les altres com figues de paner. En un santiamén quearen soldades al volt de les taules dues anelles humanes, seguides i fermes com anelles de ferro. Mes la cassola passà al llarg del carrer d'esquenes, atravessà la sala deixant-hi una estela de flaire estimulante, i entrà en la cambra del campanar: era pels senyors capellans.

Al notar-ho la gent, al comprendre que els anaven a servir primer, un murmur general de protesta s'aixecà de totes bandes, una mena de corrent elèctric excità l'insitit *cleròfobo* que niua sempre en el replec més íntim de l'ànima de les multituds, i una rabior secreta, un rampell d'impotència engelosida que semblava escaldar-los per dintre, féu llençar cap a la cambra del campanar mirades provocatives i mots saltats de despit injuriador.

I quan, a la fi, vingueren també les cassoles cap a les taules llargues i per a tothom va haver-hi menjar abundós, aquell despit, aquella rabior, encara glatents, com si empolsessin de pebre bo les viandes, portaren amb elles caliu als païdors, i les sangs s'enroentiren ràpidament en les venes, i ràpidament s'ompliren els cervells de fumeroles vermelles..

Les estretes anelles humanes eren trencades i ressoldades a cada punt pels anants i vinents que, uns per haver dinat a corre-cuita, se n'anaven, i els altres que, per no haver trobat lloc encara, esperaven tanda per a entaular-se; mes l'acollament general no es desfeia, i el dinar s'allargava sense mesura. La fressa dels mastecs, els xerrics

els que bevien a galet, els redrincs dels plats i la vidreria, trencats per les converses i els esclats de rialles, omplien les peces, i els aires s'empestaven amb tuf de carn ensitjada, d'alenades impures, de vi begut, de menges engolides i de nuvolades fetoroses de tabac cremat. Abans d'hora d'haver començat, l'àpat havia pres els aires desordenats d'una saturnal. Els ulls dels homenots guspirejaven, els llavis greixosos s'esqueixaven d'orella a orella amb rialles estúpides, els dits, trèmuls, s'allargaven per a palpar la primera carn que els hi queia a tret, i les paraulades i els conceptes inoïbles rebotaven en les orelles mateix que pedregada sobre les teulades.

Les dones, soltes o acoblades per coneixences, però que no tenien cap home que els hi fes costat, anaren desfilant escorregudes, les seguiren les poques famílies que hi havia, atiades pel pare, germà o marit, que grunyia malmirós, i finalment, els capellans, treient amb precaució els rostres congestionats a la porta de la cambra i esparverant-se de l'enrenou de la sala, es retiraren més que depressa, lliscant a la quieta per l'escalera que donava a la capella.

Aleshores fou quan el pastor, que estones feia rondjava ullejant-ho tot, deturà a la Mila vora la porta i li digué amb sobtada autoritat:

-Entre pas ací dintre, ermitana; ara com ara és un catau de bestis... ¿Recordeu que vos deia l'altre dia...? Pensin pas més que en gatejar i de seguida perdin la serva... D'ací a poc los haurem de gitar avai a cops d'escombra.

La Mila, sense protestar, se n'entornà a la cuina, on altra gent forana tampoc parava de dragar, i en la sala i cambra gran seguí la saturnal grollera, sota la vigilància del pastor que, esquerp i cellajunt, guaitava amb menyspreu a n'aquelles bèsties dites superiors, retòrcer-se i bagolar, ubriagues d'alegria, de substàncies mal païdes, dels contactes i també un poc de vi: de tot lo que no s'ubriaguen les altres bèsties inferiors.

A plena claror, aquelles turbulències expansives tenien tota una altra serenor. Les rialles sonaven harmòniques i es responien les unes a les altres com cants d'aucells, el to roig de les cares lligava amb el blau pur del cel; els membres, amb lassitud mandrosa, trobaven postures gràcils d'estua clàssica; els baumes ingrats es destriaven y fugien pels aires i els agradosos restaven suspesos. En les mans aixecades els gots de vi resplenien amb vivors cristal·lines d'òpals i granats, les eines relluïen migpartint les fruites veroles, i els ventrells satisfets, avivant l'escalfor de les idees, inspiraven acudits escaients, picardies enginyoses de conte popular.

En cada clap reia una família, s'hi espaiava una parentela ben avinguda, lliure de la posterna corruptora dels membres sobrers, dels desvagats, dels concos, de les avespes humanes recloses allà dalt, en les gàbies de l'ermita, on esbravaven els excessos viciosos de llurs plers.

En aquells claps que més lliurement hi feia de les seves era la quitxalleta, xisclant, revolcant-se, menjant per quatre cada boqueta com un pinyó, refregant després els dites llefiscosos pels rostres e les mares, en manyagues interminables, i embullant-ho tot amb sa xerradissa i bellugueig inquiet. I allà a la vora dels cavalls i ases, fermats a les camelles aterrades dels carros, aixecaven el cap dels sarrions i permaneixien un moment en pensa, amb els brins d'usarda o de palla penjant animació insòlita amb sos grans ulls foscos, plens a doblar el coll, i amb filosòfica indiferència, tot capolant entre les dents les resseques tiges i espantant-se amb la cua les mosques perfidioses, deixaven que bullís a son entorn la vida humana, sobreeixida de ses consuetuds, fermentant i escopint ses impureses al bat del sol esplendorós de maig.

Enmig del bullici i aprofitant les febleses que el contentament del menjar porta als homes, serpejaven amb destressa els petits marxants; un guerxo foraster amb la capseta plena de cadenetes de rellotge, de botonadures barates d'elàstics de goma, de llapis i carteretes; la dona e les avellanes torrades, amb sa carona vermelleta i arrugada com una poma pansida i son cos torçat cap el pesant cistell de canya, ple

dels cascavellets saborosos: el que duia les paperines dels anissos de frare i els caramels, mig fosos en sos quadradets de paper picats de mosques; el taronjaire, aixecant un braç i fent mirrotejar en sa mà colrada un petit món d'or al crit vibrant de: "Dolces i regalades, noies!"; el cafeter de Murons, amb ses ampolles d'aixarops i gasoses... Tots llesos, escotorits, insinuants, rics de paraules meloses i d'insistències temptadores que feien nèixer les ganes de comprar a tot arreu, com una pruija encomanadissa.

I els pares i avis, incapaçs de resistir als precs de les veuetes infantine, compraven els caramels pegalosos i es retorcién, divertits quan els veien nuts; i els jovenets farolers es grataven amb recança la butxaca abans de decidir-se a treure'n la pesseta pels botonets de pedra blava que tant escaurién en sa camisa color de malva; i el promès empenadat, llegint en els ulls de l'estimada una enveja prematura, li inokua la falda de taronges, pregant-li a cau d'orella que li deixés xusclar una mica allà on ella acabava de clavar les dents.

Mentrestant, per les margeres i clotades properes, sota les ombrel·les dels pins, intensament aromades de reïnes, i a recés dels carros, immòbils com curenyes de canó, els homes, ja tips i presos de sopiteses mandroses, sense res al cap i en mànegues de camisa, s'estiraven llargament sobre la terra, prop la muller que cantava somortament la non-non tot fent ballar a l'infantó ajagut sobre els genolls, o a la vista de la fadrina casadora que els hi fixava de tant en tant la mirada atentívola en la que s'hi llegien rendiments de femella i devocions de serva vers son mascle i senyor.

I aquí, a l'abric d'un caire de paret, un braç ferm cenyia estretament un cos que s'amollava las, a la carícia, i allà, pantint d'aplecs llunyans, dos esguards lànguids topaven i retopaven sense parar, i més amunt encara, rera l'altell amagador, un coll pres de sobtat defalliment queia sobre una espatlla, i dues boques roentes s'enclavaven amb frenesí anhelós.

En la quieta replena i encantada de la digestió, l'instint de vida, excitat, quasi bé incontenible, feia son curs, desafiant les vigilàncies escuidades i els riures indulgents dels ulls aclucadissos. Fins que vingé a envestir-lo i fer-lo trencar de camí el primer refilet del flabiol que anunciava les sardanes.

Drets sobre els pedrissos de cada banda de portal i arrambats a les parets de la capella, els músics, amb el cos enrampat i la cara plea e ganyotes, semblaven una exposició d'estàtues grotesques. Feien amb tota serietat la còmica pantomima, aixecant i baixant les celles, revirant lluenterament els ulls, inflant i desinflant les galtes, mentre per les perllongacions metàl·liques, amb formes estrambòtiques, de sos llavis, escopien terrabastalls de notes que queien sobre el concurs com màgic exorcisme, commovent-lo estranyament i fent-lo bellugar tot d'un cap a l'altre.

I, com en un estany planer quan hi cau una gotellada clara, en la plaça atapeïda de gentiu s'hi anaren dibuixant pressarosament rodones i més rodones, cercles perfectes i concèntrics que voltaven ara un poc ençà, ara un poc enllà, teixint rítmicament, matemàticament, l'antiga dansa sacra, mentre els marges i clotades voreres i les esteses d'erms i pinetons queaven deserts, llevat de qualche parella ronsequera que, silenciosa, els ulls en els ulls i les mans en les mans, restava oblidada de tot i presonera de son mateix engegament. La casa també es buidà als primers alirets de la música, quedant solament en la cuina les dones, debatent-se amb la platerada bruta, i en la capella, dels altars, remuntant les ninetes vers el sant de sa devoció i pregant fervoroses amb oracions apreses de memòria i algun curiós poc amic del bullici, que amb la gorra en les mans i aquestes agafades rera l'esquena, feia el torn, visurant detingudament les coses que li cridaven l'atenció i sil·labejant a mitja veu les llegendes carrinclones dels ex-vots.

De la literatura a les cuines de la Mediterrània

I en sol, en tant, suspès en les blavor esblaimades del cel i camí ja de ponent, endaurava l'aplec amb el xàfec lluminós de sos raigs, que es trencaven espurnejant sobre els barrrets enxarolats dels civils i en el metall dels instruments de la cobla. (...)